

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นกิจกรรมที่ทำกันทั้งในส่วนของนักวิทยาศาสตร์และเกษตรกร ไม่ว่าในห้วงปฏิบัติการหรือในระดับไร่นา จึงเกิดแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชต่างๆ ที่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ให้มีคุณสมบัติดีขึ้น เพื่อช่วยส่งเสริมให้มีการคิดค้นตลอดจนนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการปรับปรุงพันธุ์พืช และช่วยให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพเป็นไปอย่างยั่งยืน

ประเทศไทยมีกฎหมายอยู่หลายฉบับด้วยกันที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองพันธุ์พืชไว้ เช่น พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2522 เป็นต้น ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดหลักการและกฎเกณฑ์ต่างๆ เอาไว้ เนื่องจากว่าประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดภายใต้อนุสัญญาฉบับนี้ โดยการออกกฎหมายเฉพาะขึ้นมาเพื่อเป็นกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมดูแล อนุรักษ์ และคุ้มครองพันธุ์พืชต่างๆ ภายในประเทศ

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาพันธุ์พืช เพื่อให้มีพันธุ์พืชใหม่เพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม โดยการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจด้วยการให้สิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมาย และเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์พันธุ์พืชอย่างยั่งยืน¹ โดยพืชที่ได้รับการคุ้มครองนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พันธุ์พืชใหม่และพันธุ์พืชพื้นเมือง ซึ่งพันธุ์พืชพื้นเมืองที่ได้รับความคุ้มครองสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า

ในเรื่องของการคุ้มครองพันธุ์พืชด้วยระบบสิทธิบัตรนั้น พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้ให้นิยาม สิทธิบัตร หมายถึง หนังสือสำคัญที่รัฐออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์คิดค้น หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด โดยหลักการแล้วสิทธิบัตร

¹ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

เป็นสิทธิตามกฎหมายที่จำกัดขอบเขตอยู่ในประเทศเท่านั้น ดังนั้น สิทธิบัตรที่ออกโดยประเทศใดก็มีผลใช้บังคับในประเทศนั้นการจะขอรับความคุ้มครองในประเทศใดก็จำเป็นต้องไปขอรับสิทธิบัตรในประเทศนั้นๆ ด้วย

จากหลักการการคุ้มครองพันธุ์พืชตามกฎหมายของประเทศไทยนั้น ผู้วิจัยได้พบประเด็นปัญหาอยู่หลายเรื่องตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 โดยสภาพปัญหาต่างๆ นั้นผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขดังต่อไปนี้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากที่ได้ศึกษากฎหมาย อนุสัญญาและหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพันธุ์พืชทั้งของต่างประเทศและของประเทศไทยตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 และบทที่ 3 ผู้วิจัยได้พบถึงสภาพปัญหาต่างๆ ในการคุ้มครองพันธุ์พืชในประเทศไทยที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังนี้

5.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับบทนิยามของนักปรับปรุงพันธุ์พืช

ปัญหาเกี่ยวกับบทนิยามของนักปรับปรุงพันธุ์พืชตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มาตรา 3 “นักปรับปรุงพันธุ์พืช” หมายความว่า ผู้ซึ่งทำการปรับปรุงพันธุ์ หรือพัฒนาพันธุ์จนได้พันธุ์พืชใหม่² ผู้วิจัยเห็นว่า กฎหมายควรกำหนดนิยามของคำว่า นักปรับปรุงพันธุ์พืชให้ครอบคลุมมากขึ้นเพื่อไม่ให้มีปัญหาในการตีความว่านักปรับปรุงพันธุ์พืชนั้นรวมถึงบุคคลใดบ้าง ที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นนักปรับปรุงพันธุ์พืชตามกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทย โดยบทนิยามของนักปรับปรุงพันธุ์พืชที่ผู้วิจัยเสนอให้แก้ไขก็คือ

ผู้วิจัยขอเสนอให้เพิ่มเติมนิยามคำว่า “นักปรับปรุงพันธุ์พืช” หมายความว่า ผู้ซึ่งทำการปรับปรุงพันธุ์ หรือพัฒนาพันธุ์จนได้พันธุ์พืชใหม่ หรือผู้ซึ่งเป็นนายจ้าง หรือผู้ว่าจ้างให้ปฏิบัติงานและให้รวมถึงทายาทของบุคคลที่กล่าวมาข้างต้นแล้วแต่กรณี ตามคำนิยามของอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ 1991 ที่กำหนดให้ “นักปรับปรุงพันธุ์พืช” หมายถึง บุคคลที่ทำการปรับปรุงพันธุ์พืชหรือค้นพบและพัฒนาพันธุ์พืช บุคคลที่เป็นนายจ้างของบุคคลดังกล่าวข้างต้นหรือบุคคลที่ว่าจ้างให้บุคคลดังกล่าวข้างต้นปฏิบัติงานตามกฎหมาย หรือทายาทผู้สืบสิทธิตามกฎหมายของบุคคลดังกล่าวข้างต้นแล้วแต่กรณี แม้สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชจะเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวเหมือนกับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น อนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ 1991 ได้กำหนดขอบเขต

² พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542. มาตรา 3.

ของสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในพันธุ์พืชใหม่หรือขอบเขตของสิทธิที่ปรับปรุงพันธุ์พืชที่จะกระทำการ ได้แก่ การผลิตหรือการผลิตซ้ำ การปรับสภาพเพื่อวัตถุประสงค์ในการขยายพันธุ์ การเสนอขาย การขายหรือทำการตลาดอื่น การส่งออก การนำเข้าและการเก็บตำรองไว้เพื่อวัตถุประสงค์ที่ได้กล่าวถึงข้างต้นเท่านั้น แต่มิได้กำหนดขอบเขตห้ามทายาทหรือผู้สืบสิทธิเป็นนักปรับปรุงพันธุ์พืชมารับช่วงสิทธิแทนในกรณีที่นักปรับปรุงพันธุ์พืชเสียชีวิตขณะยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิ

ดังนั้น การเพิ่มเติมบุคคลที่มีสิทธิในการสืบสิทธิลงไปอาจช่วยให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชมั่นใจได้ว่า การคิดค้น พัฒนา และปรับปรุงพันธุ์พืชของตนนั้นจะไม่ตกไปเป็นของบุคคลอื่น

5.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาในการคุ้มครองพันธุ์พืช

ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาในการคุ้มครองพันธุ์พืชแก่นักปรับปรุงพันธุ์พืชตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มาตรา 31 วรรคหนึ่ง “หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ ให้มีอายุดังต่อไปนี้

1) พืชที่ให้ผลผลิตตามลักษณะประจำพันธุ์ได้หลังจากปลูกจากส่วนขยายพันธุ์ภายในเวลาไม่เกินสองปี ให้มีอายุสิบสองปี

2) พืชที่ให้ผลผลิตตามลักษณะประจำพันธุ์ได้หลังจากปลูกจากส่วนขยายพันธุ์ในเวลาเกินกว่าสองปี ให้มีอายุสิบเจ็ดปี

3) พืชที่ใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ที่ให้ผลผลิตตามลักษณะประจำพันธุ์ได้หลังจากปลูกจากส่วนขยายพันธุ์ในเวลาเกินกว่าสองปี ให้มีอายุยี่สิบเจ็ดปี”³ ผู้วิจัยเห็นว่า ระยะเวลาการคุ้มครองดังกล่าวนี้สั้นกว่าที่กำหนดเอาไว้ในอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ 1991 จึงควรมีการแก้ไขให้เท่ากับอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ 1991 เนื่องจากผลตอบแทนที่ได้กลับมาจากการแสวงหาประโยชน์ในช่วงเวลาที่ได้รับการคุ้มครองยังไม่คุ้มค่ากับแรงงานและเงินที่นักปรับปรุงพันธุ์พืชได้ลงทุนไปกับการปรับปรุงพันธุ์ใหม่ อีกทั้งระยะเวลาการคุ้มครองที่สั้นเกินไปจะสร้างแรงจูงใจให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชคิดค้นหรือปรับปรุงพันธุ์พืชได้น้อยลงไปด้วย

ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้แก้ไขระยะเวลาการคุ้มครองพันธุ์พืชในมาตรา 31 วรรคหนึ่ง เป็น “หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ ให้มีอายุดังต่อไปนี้

1) พืชที่ให้ผลผลิตตามลักษณะประจำพันธุ์ได้หลังจากปลูกจากส่วนขยายพันธุ์ภายในเวลาไม่เกินสองปี ให้มีอายุยี่สิบปี

2) พืชที่ให้ผลผลิตตามลักษณะประจำพันธุ์ได้หลังจากปลูกจากส่วนขยายพันธุ์ในเวลาเกินกว่าสองปี ให้มีอายุยี่สิบปี

³ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542. มาตรา 31 วรรคหนึ่ง.

3) พืชที่ใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ที่ให้ผลผลิตตามลักษณะประจำพันธุ์ได้หลังจากปลูกจากส่วนขยายพันธุ์ในเวลาเกินกว่าสองปี ให้มีอายุยืนสิบห้าปี” ตามระยะเวลาที่กำหนดในอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ 1991 ซึ่งเป็นการกำหนดระยะเวลาการคุ้มครองที่สอดคล้องกับระยะเวลาทั้งหมดที่จำเป็นในการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่จนถึงการนำพันธุ์พืชใหม่ไปสู่การยอมรับของผู้ใช้พันธุ์พืชใหม่ เนื่องจากขั้นตอนการปรับปรุงพันธุ์พืชและการทดสอบคุณสมบัติพันธุ์พืชที่ได้พัฒนาใหม่มักใช้ระยะเวลาโดยรวมประมาณ 10-15 ปี โดยการปรับปรุงพันธุ์พืชประเภทไม้ยืนต้นหรือไม้เถาอาจต้องใช้เวลาานกว่าพันธุ์พืชทั่วไป และเงินที่นักปรับปรุงพันธุ์พืชได้ลงทุนไปกับการปรับปรุงพันธุ์ใหม่ อีกทั้งจะสร้างแรงจูงใจให้แก่นักปรับปรุงพันธุ์พืชคิดค้นหรือปรับปรุงพันธุ์พืชได้มากขึ้นด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การแก้ไขระยะเวลาการคุ้มครองให้ยาวขึ้นจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทยมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น

5.2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราวระหว่างการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่

ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราวระหว่างการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มาตรา 61 “ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนสิทธิของผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชใหม่หรือผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามมาตรา 33 หรือมาตรา 47 แล้วแต่กรณี ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ทรงสิทธิตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรโดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความเสียหาย รวมทั้งการสูญเสียผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการบังคับตามสิทธิของผู้ทรงสิทธิด้วย”⁴ ผู้วิจัยเห็นว่า กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทยยังไม่มี การคุ้มครองชั่วคราวที่ระบุชัดเจนระหว่างการรอยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ทรงสิทธิในระหว่างรอการยื่นคำขอจดทะเบียนว่าจะคุ้มครองสิทธิของผู้ปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นระยะเวลานานเท่าใด หากมีบุคคลใดนำการปรับปรุงพันธุ์พืชที่ผู้คิดค้นไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิก่อน อาจทำให้ผู้ทรงสิทธิได้รับผลกระทบ/เสียผลประโยชน์จากการกระทำดังกล่าว ซึ่งอาจทำให้ไม่มีนักปรับปรุงพันธุ์พืชคนใดคิดค้นพัฒนาปรับปรุงพันธุ์พืชต่อไป เนื่องจากระหว่างรอการจดทะเบียนไม่ได้รับการคุ้มครองใดๆ เลย

ผู้วิจัยเห็นว่า หากนำมาตรการการคุ้มครองชั่วคราวของสิทธิบัตรแบบประเทศสหรัฐอเมริกา มาปรับใช้กับกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทย อาจทำให้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้มากขึ้น

โดยผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้มีแก้ไข โดยเพิ่มมาตรการคุ้มครองชั่วคราวระหว่างการจดทะเบียนพันธุ์พืชใหม่ ดังต่อไปนี้

⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542. มาตรา 61.

- 1) กำหนดระยะเวลาการจดทะเบียนให้เสร็จภายใน 18 เดือนนับตั้งแต่วันที่ยื่นคำขอ⁵
- 2) แบ่งระยะเวลาการคุ้มครองชั่วคราวออกเป็น 3 ระยะเวลา ได้แก่

2.1) ช่วงยื่นคำขอจดทะเบียน - ประกาศโฆษณา หากในช่วงเวลาดังกล่าวมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิ ผู้ทรงสิทธิไม่อาจเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้

2.2) ช่วงประกาศโฆษณา - วันออกหนังสือแสดงการจดทะเบียน หากในช่วงเวลาดังกล่าวมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิ ผู้ทรงสิทธิสามารถย้อนกลับไปเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้ หากพิสูจน์ได้ว่า ผู้กระทำความผิดรู้ถึงการประกาศโฆษณา

2.3) ช่วงวันออกหนังสือแสดงการจดทะเบียน - วันหมดอายุการคุ้มครอง หากในช่วงเวลาดังกล่าวมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้ทรงสิทธิมีสิทธิห้ามมิให้ผู้อื่นกระทำความผิด และสามารถเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้

โดยมาตรการดังกล่าว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ทรงสิทธิตามจำนวนที่ผู้ทรงสิทธิสมควรได้รับ จากความร้ายแรงของความเสียหายรวมทั้งการสูญเสียผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายอันจำเป็นของผู้ทรงสิทธิ

การกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดและผู้ทรงสิทธิสามารถเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้นั้น มีดังนี้ ผลิตภัณฑ์ ขยายจำหน่าย นำเข้า ส่งออกหรือมีไว้เพื่อทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งส่วนขยายพันธุ์พืชใหม่

⁵ หมายเหตุ การกำหนดระยะเวลาสิบแปดเดือนนับตั้งแต่วันที่ยื่นคำขอ เนื่องจากเป็นการนำมาตราการคุ้มครองชั่วคราวตามกฎหมายสิทธิบัตรของสหรัฐอเมริกามาใช้กับพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช โดยคำขอรับสิทธิบัตรสามารถยื่นขอถือสิทธิย้อนหลังภายในประเทศได้ โดยผู้ขอรับสิทธิบัตรสามารถยื่นรายละเอียดการพัฒนาหรือปรับปรุงพันธุ์พืชภายในสิบสองเดือนนับตั้งแต่วันที่ยื่นคำขอและสามารถขอถือสิทธินับวันย้อนหลังได้ คำขอรับสิทธิบัตรที่ขึ้นจะได้รับการประกาศโฆษณาภายในสิบแปดเดือนนับตั้งแต่วันที่ยื่นคำขอรับสิทธิบัตร ดังนั้นระยะเวลาสิบแปดเดือนจึงถือเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมในการคุ้มครองชั่วคราวสิทธิของผู้ทรงสิทธิ และสอดคล้องกับมาตรการคุ้มครองชั่วคราวตามกฎหมายสิทธิบัตรของสหรัฐอเมริกา